

PRAVNO SHVAĆANJE VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Vrhovni sud Republike Hrvatske, na sjednici Građansko-privrednog odjela, održanoj 11. studenog 1991. godine (II/91) utvrdio je ovo pravno shvaćanje o primjeni prava o visini ograničenja brodarove odgovornosti po jedinici tereta kad je u teretnicu unesena "PARAMOUNT CLAUSE" (tumačenje izraza "ozakonjena"):

"Kada se prema "Paramount Clause" unesenoj u teretnicu imaju primijeniti Haška pravila sadržana u Međunarodnoj Konvenciji o izjednačavanju nekih pravila o teretnici, Bruxelles, 25. VIII. 1924. kako su ozakonjena u Jugoslaviji i primjenjuju se u Republici Hrvatskoj, tada se iznos na koji je ograničena odgovornost brodarova po jedinici tereta određuje primjenom članka 4. stavak 5. u vezi članka 9. stavak 1. Konvencije - Odredba članka 567. stavak 1. Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, odnosno točke 4. Odluke SIV o novčanim iznosima ograničenja brodarove odgovornosti primijenit će se jedino u slučaju da propisani dinarski iznos predstavlja protivvrijednost 100 funti sterlinga izračunatih prema vrijednosti u zlatu".

RAZLOZI:

I. Presuda koja je izazvala potrebu utvrđivanja ovog pravnog shvaćanja donesena je prije Odluke Sabora Republike Hrvatske od 8. listopada 1991. godine kojom Republika Hrvatska raskida državnopravne sveze na temelju kojih je zajedno s ostalim republikama i pokrajinama tvorila dosadašnju SFRJ ("Narodne novine" službeni list Republike Hrvatske br. 53/91), tako da je u to vrijeme Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi važio kao jugoslavenski zakon, pa se zato i u ovim razlozima govori o "jugoslavenskom pravu".

Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi ("Službeni list SFRJ" br. 22/77, 13/82, 30/85, 80/89 i 29/90, te "Narodne novine" službeni list Republike Hrvatske

br. 53/91; u nastavku teksta: ZPUP) u članki 1000. propisuje da se na ugovore o plovidbenim odnosima s međunarodnim obilježjem (elementom) primjenjuje pravo koje su stranke izabrale.

Kod prijevoza robe morem kad je izdana teretnica, izbor mjerodavnog prava vrši se unošenjem u teretnicu tzv. "Paramount Clause". Navedena klauzula najčešće određuje da će se na odnose iz "ovih ugovora" primijeniti Haška pravila sadržana u Međunarodnoj Konvenciji o izjednačenju nekih pravila o teretnici, Bruxelles, 25. VIII. 1924. kako su ozakonjena u "zemlji ukrcaja" ili u "zemlji zastave broda" (zemlji čiju državnu pripadnost brod ima), a ako ta pravila nisu ozakonjena u "zemlji ukrcaja" ili "u zemlji zastave broda", onda će se primijeniti ta pravila.

U judikaturi Republike Hrvatske postavilo se pitanje tumačenja navedene klauzule u slučajevima kad je Republika Hrvatska zemlja ukrcaja, odnosno zemlja zastave broda. Pitanje glasi: Kako su u Jugoslaviji ozakonjena, a u Republici Hrvatskoj se primjenjuju Haška pravila sadržana u Međunarodnoj Konvenciji o izjednačenju nekih pravila o teretnici, Bruxelles, 25. VIII. 1924, (u nastavku teksta: Konvencija)? Da li onako kako su objavljena ili su ozakonjena u ZPUP, te, dosljedno tome, da li se, u slučaju kad je Republika Hrvatska zemlja ukrcaja ili zemlja zastave broda, prema "Paramount Clause" imaju primijeniti odredbe Konvencije ili ZPUP?

Sve do 1980-tih godina judikatura je navedenu klauzulu tumačila tako da se prema istoj na odnose iz "ugovora" imaju primijeniti odredbe Konvencije, dok kasnija i sada važeća sudska praksa (presuda Vrhovnog suda Hrvatske, broj II Rev 39/1988. od 25. listopada 1988. godine) zastupa stav da se prema ovoj klauzuli ima primijeniti ZPUP, jer da su u Jugoslaviji odredbe Konvencije ozakonjene u ZPUP.

Posljednji slučaj u kojem se javlja problem tumačenja "Paramount Clause" jest spor između tužitelja Precam N.V. Insurance and reinsurance Co. Kipdorp 39, Antwerpen, Belgia, protiv tuženih: 1) RO "Jugolinija" Rijeka i 2) RO "Luka" Rijeka, OOUR Pogon Rijeka, radi naknade štete zbog manjka tereta kave u prijevozu tuženikovim brodom "Goran Kovačić", po tereticama br. 101, 102, 104 i 105, a koje su izdane u Santosu dana 27. III. 1986. godine. U sve ove teretnice unesena je "Paramount Clause", koja u prijevodu glasi: "Na odnose iz ovih ugovora primijenit će se Haška pravila sadržana u Međunarodnoj Konvenciji o izjednačenju nekih pravila o teretnici, Bruxelles, 25. VIII. 1924. kako su ozakonjena u zemlji zastave broda. Ukoliko ova pravila nisu ozakonjena u zemlji zastave broda, primijenit će se ta pravila".

U ovom je sporu drugostepeni Privredni sud Hrvatske pravomoćnom presudom br. PŽ-1207/88 od 6. lipnja 1988. godine, tumačeći navedenu "Paramount Clause" zauzeo pravni stav da se na sporni odnos, u dijelu koji se tiče iznosa ograničene odgovornosti prvotuzenog broдача po jedinici tereta ima primijeniti ZPUP (članak 567. stavak 1. i, na temelju članka 1036. stavka 1. točka 4. ZPUP, Odluka o novčanim iznosima ograničenja broдарove odgovornosti - "Službeni list SFRJ" br. 10/83), a ne odredbe Konvencije iz tog razloga što "upravo sadržaj nevedene klauzule da će se Haška pravila primijeniti onako kako su ozakonjena u zemlji zastave broда, upućuje na zaključak da se ima primijeniti jugoslavensko pravo kao pravo zastave broда, a što znači da se visina ograničene odgovornosti broдача po jedinici tereta određuje po jugoslavenskom pravu". Pritom se dodaje da "takvo tumačenje klauzule u teretnici ("Paramount Clause") nije suprotno niti odredbama Haških pravila koja u članku 8. navode da "odredbe Konvencije ne mijenjaju ni prava ni obveze vozara što proizlaze iz bilo kojeg važećeg zakona koji se odnosi na ograničenje odgovornosti vlasnika pomorskih brođova".

Odlučujući o reviziji protiv ove pravomoćne drugostepene presude, II. vijeće ovog suda u predmetu II Rev-7/89, odstupilo je od ranije usvojenog pravnog shvaćanja u presudi II Rev 39/1988. od 25. listopada 1988. godine, da su odredbe Konvencije ozakonjene u ZPUP te da se prema "Paramount Clause" ima primijeniti (tada) jugoslavensko (sada) hrvatsko pravo kao pravo kojim su ozakonjene odredbe Konvencije.

Navedeno odstupanje od ranije usvojenog pravnog shvaćanja razlog je što je, u smislu odredbe iz stavka 1. i 2. članka 44. Zakona o redovnim sudovima (prečišćeni tekst "Narodne novine" službeni list SRH br. 32/88), na sjednici Gradansko/privrednog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske o spornom pitanju, utvrđeno uvodno navedeno pravno shvaćanje.

II. Utvrđeno pravno shvaćanje obrazloženo je ovim razlozima:

problem tumačenja "Paramount Clause" svodi se na tumačenje izraza "ozakonjena". Pitanje je da li se u slučaju kada su u zemlji zastave broда Haška pravila ratificirana i objavljena, a istovremeno postoji domaći zakon u koji su ta pravila ugrađena, po Haškim pravilima "onako kako su ona ozakonjena" misli na objavljena Haška pravila (Konvenciju) ili na domaći zakon u koji su ova pravila ugrađena.

Međunarodni ugovori su ozakonjeni onda kada postanu dio unutarnjeg pravnog poretka. Nauka međunarodnog prava uči da međunarodni ugovori

postaju dio unutarnjeg pravnog poretka države članice onda kada postanu zakonima te države na način i u obliku koji propisuje ustavno pravo dotične zemlje.

Međunarodnu Konvenciju o izjednačenju nekih pravila o teretnici, Bruxelles, 25. VIII. 1924. i Protokol o potpisivanju ove Konvencije ratificirala je SFRJ (Jugoslavija), pa prema Ustavnom pravu Jugoslavije treba odrediti kada su ovi međunarodni akt postali dio unutarnjeg pravnog poretka Jugoslavije.

U članku 210. Ustava SFRJ propisano je da se međunarodni ugovori primjenjuju danom stupanja na snagu, ako se aktom o ratifikaciji ili ugovorom na osnovi ovlaštenja nadležnog organa drukčije ne odredi (stavak 1), te da sudovi **n e p o s r e d n o** primjenjuju međunarodne ugovore koji su objavljeni (stavak 2).

Iz citirane odredbe članka 210. Ustava SFRJ proizlazi da ratificirani međunarodni ugovori postaju dio unutarnjeg pravnog poretka Jugoslavije, odnosno da su isti u Jugoslaviji ozakonjeni objavljivanjem (promulgacijom) i to u izvornom (potpisanom - ratificiranom) sadržaju.

Jugoslavija je ratificirala Međunarodnu konvenciju o izjednačenju nekih pravila o teretnici, Bruxelles, 15. VIII. 1924, kao i Protokol o potpisivanju iste Konvencije te Uredbu o ratifikaciji ovih međunarodnih akata objavila u Dodatku "Službenog lista SFRJ" br. 7 od 21. srpnja 1959. godine. Uredba o ratifikaciji stupila je na snagu 29. srpnja 1959. godine, što znači da su, u smislu članka 210. Ustava SFRJ, tim danom ovi međunarodni akti ozakonjeni u Jugoslaviji.

I citiranim Protokolom o potpisivanju Međunarodne konvencije o izjednačenju nekih pravila o teretnici, Bruxelles, 25. VIII. 1924. određeno je da strane ugovornice mogu uvesti u život odredbe Konvencije dajući im snagu zakona, ili unoseći u svoje nacionalno zakonodavstvo pravila koja su usvojila Haška pravila u obliku pogodnom za to zakonodavstvo.

U skladu s citiranim Protokolom Jugoslavija je, kako je naprijed rečeno, prema članku 210. Ustava SFRJ, odredbe Konvencije "uvela u život" "dajući im snagu zakona".

Treba, dakle, zaključiti da je Konvencija u Jugoslaviji ozakonjena objavljivanjem iste i to u tekstu kako ona izvorno glasi, odnosno, kako je usvojena (potpisana) u Bruxelles-u, 25. VIII. 1924. godine.

U Republici Hrvatskoj Konvencija se primjenjuje na temelju članka III. Ustavne Odluke o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske ("Narodne novine" službeni list Republike Hrvatske br. 31/91), koji propisuje da će se međunarodni ugovori koje je sklopila i kojima je pristupila SFRJ primjenjivati u Republici Hrvatskoj ako nisu u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretkom Republike Hrvatske, na temelju odredaba međunarodnog prava o sukcesiji država u pogledu ugovora.

Konvencija nije u suprotnosti s Ustavom ni pravnim poretkom Republike Hrvatske, što znači da se u Republici Hrvatskoj primjenjuje.

U pogledu "ozakonjenja" članak 134. Ustava Republike Hrvatske određuje da međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i o b j a v l j e n i, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike, a po pravnoj su snazi iznad zakona.

III. Ono što važi za Konvenciju u cjelini važi i za pojedine njezine odredbe, tako da su u Jugoslaviji ozakonjena i u Republici Hrvatskoj se primjenjuju i odredbe Konvencije o ograničenju brodarove odgovornosti po jedinici tereta sadržane u odredbi članka 4. stavak 5, kao i iz članka 9.

Prema odredbi iz članka 4. stavak 5. Konvencije odgovornost brodara ograničena je na 100 funti sterlinga po jedinici tereta.

U članku 9. Konvencije propisano je: da se novčane jedinice "spomenute u ovoj Konvenciji" uzimaju prema vrijednosti u zlatu (stavak 1); da država ugovornice u kojima se funta sterling ne upotrebljava kao novčana jedinica, p r i d r ž a v a j u p r a v o da svote označene u "ovoj konvenciji" u funta sterlinzima z a m i j e n e u zaokružene iznose u skladu s vlastitim novčanim sistemom (stavak 2) i da nacionalni zakoni mogu dopustiti dužniku mogućnost da se oslobodi duga plaćanjem u nacionalnoj valuti prema tečaju koji je na snazi na dan dolaska broda u luku iskrcaja odnosne robe (stavak 3).

U smislu odredaba stavka 2. i 3. članka 9. Konvencije, odredba Konvencije o iznosu ograničene odgovornosti od 100 funti sterlinga po jedinici tereta iz članka 4. stavak 5. Konvencije, mogla je u domaći zakon biti preuzeta na dva načina:

1. da se kao iznos ograničene odgovornosti označi 100 zlatnih funti sterlinga po jedinici tereta te istovremeno odredi da se dužnik može osloboditi duga plaćanjem u dinarima prema tečaju koji je na snazi na dan dolaska broda u luku iskrcaja odnosne robe, ili

2. da se umjesto iznosa od 100 zlatnih funti sterlinga odredi dinarska protuvrijednost 100 zlatnih funti sterlinga i ova protuvrijednost stalno održava (stalno usklađuje s tekućim paritetom dinara i zlatne funte sterlinga).

Rješavanje zadanog problema zahtijeva da se utvrdi da li se Jugoslavija koristila ovlaštenjima iz stavka 2. i 3. članka 9. Konvencije odnosno da li je odredbu članka 4. stavak 5. Konvencije ozakonila na Konvencijom dopušteni način. To treba utvrditi analizom odredaba ZPUP, jer je ZPUP jedini važeći domaći "nacionalni" zakon koji određuje iznos ograničenja brodarove odgovornosti po jedinici tereta.

Odredbe o iznosu ograničene odgovornosti brodara po jedinici tereta sadržane su u članku 567. stavak 1. ZPUP i članku 4. Odluka o novčanim iznosima ograničenja brodarove odgovornosti, koje je na temelju odredbe iz članka 1036. stavak 1. točka 4. ZPUP, donosilo Savezno izvršno vijeće.

(Napomena: Odluke o novčanim iznosima ograničenja brodarove odgovornosti, o kojima je u nastavku riječ, primjenjuju se u Republici Hrvatskoj na temelju članka 3. Zakona o preuzimanju saveznih zakona u oblastima pomorske i unutarnje plovidbe, koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuje kao republički zakon: "Narodne novine" službeni list Republike Hrvatske broj 53/91).

Prema članku 567. stavak 1. ZPUP odgovornost brodara ograničena je na tadašnjih 4.000 dinara po jedinici tereta (na dan 1. I. 1978. godine kada se ZPUP počeo primjenjivati).

U članku 1036. stavak 1. točka 4. ZPUP propisano je da Savezno izvršno vijeće u slučaju promjene pariteta dinara propisuje nove novčane iznose ograničenja brodarove odgovornosti predviđene, među ostalim, i u članku 567. stavak 1. ZPUP.

U skladu s ovom odredbom odlukama Saveznog izvršnog vijeća propisani su novi novčani iznosi ograničenja brodarove odgovornosti predviđeni, u članku 567. stavak 1. ZPUP i to kako slijedi:

1. Odlukom o novčanim iznosima ograničenja brodarove odgovornosti -toč.4. ("Službeni list SFRJ" br. 10/83 od 4.III.1983. godine), koja je stupila na snagu 12.III.1983. godine.....din 8.000.

2. Odlukom o novčanim iznosima ograničenja brodarove odgovornosti -toč.4. ("Službeni list SFRJ" br. 29/86 od 23.V.1986.) koja je stupila na snagu 31.V.1986.godine.....din 40.000.

3. Odlukom o novčanim iznosima ograničenja brodarove odgovornosti -toč.4. ("Službeni list SFRJ" br. 48/88 od 5. VIII. 1988. godine) koja je stupila na snagu 13. VIII. 1988. godine.....din 200.000.

Iz navedenih odredaba proizlazi da odredba iz članka 4. stavak 5. Konvencije u ZPUP nije preuzeta na način naveden pod 1, a odgovor na pitanje da li je preuzeta na način naveden pod 2. ovisi o tome da li iznosi označeni u članku 567. stavak 1. ZPUP i toč. 4. citiranih odluka u dinarima odgovaraju protuvrijednosti 100 zlatnih funti sterlinga. Ovo posljednje iz razloga što se o "z a m j e n i" u smislu stavka 2. članka 9. Konvencije može govoriti samo u slučaju da iznosi označeni u dinarima, teoretski u svakom momentu, a praktično u momentu mjerodavnom za određivanje visine odgovornosti (naknade štete) predstavljaju protuvrijednosti od 100 funti sterlinga prema vrijednosti u zlatu.

Prema engleskom Zakonu o kovanju novca (Coinage Act) iz 1870. godine vrijednost 100 zlatnih funti definira se kao količina od 798.805 grama zlata finoće 916,66, što odgovara težini od 732.238 grama čistog zlata.

Prema tržišnoj cijeni zlata na dan stupanja na snagu navedenih propisa koji određuju iznos ograničenja odgovornosti broдача po jedinici tereta, dinarska protuvrijednost 100 zlatnih funti sterlinga iznosila je:

- na dan 1 I. 1978. godine.....din 82.700
- na dan 12. III. 1983. godine.....din 746.800
- na dan 31. V. 1986. godine.....din 3.076.500
- na dan 13. VIII. 1988. godine.....din 28.299.400.

(Napomena: svi iznosi navedeni su tada u važećim dinarima).

Usporedbom ovih iznosa s propisanim iznosima ograničenja brodarove odgovornosti iz članka 567. stavak 1. ZPUP i točke 4. citiranih odluka, proizlazi da je svaki od ovih iznosa višestruko ispod dinarske protuvrijednosti 100 zlatnih funta sterlinga i da visina odgovornosti po ZPUP znači gotovo neodgovornost.

Treba, dakle, zaključiti da ZPUP nije preuzeo odredbu iz članka 4. stavak 5. Konvencije ni na način naveden pod 2. - zamjenjujući 100 zlatnih funti sterlinga u dinarsku protuvrijednost - te da se zato, a suglasno svemu onom

što je naprijed navedeno, ima uzeti da je u Jugoslaviji ozakonjena i da se u Republici Hrvatskoj primjenjuje odredba članka 4. stavak 5. Konvencije prema kojoj je odgovornost broдача ograničena na 100 zlatnih funti sterlinga, te da se prema "Paramount Clause" o visini ograničene odgovornosti broдача po jedinici tereta ta odredba ima primijeniti kao pravo koje su stranke izabrale.

U prilog stava da se ne može uzeti da je odredba članka 4. stavak 5. Konvencije ozakonjena u članku 567. stavak 1. ZPUP, odnosno u točki 4. citiranih odluka SIV, već, naprotiv, da je ta odredba u Jugoslaviji ozakonjena i da se u Republici Hrvatskoj primjenjuje onako kao je potpisana i objavljena, govore i ovi dodatni razlozi.

Opće je poznato da se "Paramount Clause" unosi u teretnicu s ciljem da se osigura primjena Konvencije, odnosno domaćeg prava koje je recipiralo Konvenciju, kako bi se izbjeglo da se primijeni blaže pravo za broдача, a strože za korisnika prijevoza. Kada bi se zauzeo pravni stav da se ima primijeniti članak 567. stavak 1. ZPUP, odnosno odgovarajuća odluka SIV-a o novčanim iznosima ograničenja broдарove odgovornosti (toč.4), kao pravo u kojemu je ozakonjena odredba članka 4. stavak 5. u vezi s člankom 9. stavak 2. Konvencije, onda bi se, protivno cilju ugovaranja "Paramount Clause", primijenilo pravo koje je blaže za broдача, budući da ono u konkretnoj primjeni znači nižu odgovornost od one propisane Konvencijom. Tako tumačena "Paramount Clause", u slučaju kada propisani dinarski iznos ne predstavlja protuvrijednost 100 zlatnih funta sterlinga, bila bi ništavna, jer je u članku 3. stavak 8. Konvencije propisano da će biti ništavna svaka klauzula, pogodba ili sporazum u ugovoru o prijevozu kojima se odgovornost broдача umanjuje na drugi način nego je to propisano tom Konvencijom.

S tim u vezi, a u kontekstu razmatranog problema, ocjenjuje se da se ne bi moglo prihvatiti pravno shvaćanje izraženo u teoriji pomorskog prava da: "Zainteresiranik ne može ulaziti u ispitivanja da li je Savezno izvršno vijeće propisalo novu svotu ograničenja u skladu s promjenom pariteta dinara" (B. Jakaša, Sistem plovidbenog prava Jugoslavije, Treća knjiga, Ugovori o iskorištavanju brodova, Čakovec 1983, str. 110).

Konačno, treba reći da se argumenti za tumačenje "Paramount Clause" prema kojem se ima primijeniti ZPUP kao pravo u kojem je Konvencija ozakonjena, ne nalaze ni u odredbi članka 8. Konvencije, kako to navodi drugostepeni Privredni sud Hrvatske u presudi br. Pž-1207/88 od 6. VI. 1988. godine.

Odredba članka 8. Konvencije određuje da odredbe Konvencije ne mijenjaju prava ni obveze brođara koje proizlaze iz "bilo kojeg važećeg zakona koji se odnosi na ograničenje odgovornosti vlasnika pomorskih brođova". Tu je riječ o tzv. globalnom ograničenju odgovornosti vlasnika pomorskog brođa.

Odredba članka 8. Konvencije, dakle, kad je riječ o ograničenju odgovornosti brođara, određuje da paralelno vrijede odredbe Konvencije o ograničenju odgovornosti brođara po jedinici tereta i odredbe o globalnom ograničenju odgovornosti brođara ustanovljene drugim propisom ("bilo kojim važećim zakonom"). Konkretno bi to značilo: u slučaju da se brođar poziva na globalno ograničenje svoje odgovornosti, u smislu članka 8. Konvencije, paralelno bi vrijedile odredbe stavka 5. članka 4. Konvencije i odredbe članka 380. ZPUP, odnosno Međunarodne Konvencije za izjednačenje nekih pravila o ograničenju odgovornosti vlasnika pomorskih brođova, a ne i odredba stavka 5. članka 4. Konvencije i članka 567. ZPUP.

Pravno shvaćanje izradila:

Gordana Gasparini, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske,
izvjestitelj u predmetu II Rev 7/89.